

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΑΠΑΡΧΗ

Καθόσον γνωρίζομεν ἡ ἔκφρασις ἀνθρώπων ἀπαρχή παρ' ἀρχαίοις ἀναγνώσκειται μόνον ἐν ἔργοις τοῦ Πλουτάρχου. Ἐκ τῶν τριῶν σχετικῶν χωρίων τὰ μὲν δύο (Θησ. 16, Ἡθ. 298F κ.εξ.) εἶναι σχεδὸν ταυτόσημα, ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Θράκῃ ἐγκατεστημένους ὡς ἀποίκους Βοττιαίους, τὸ δὲ τρίτον (αὐτ. 402A), ὅπερ εἶναι βραχύτατον καὶ περιέχει τὸν ὄρον ἀπαρχή κατὰ πληθυντικόν, ἀφορᾷ εἰς τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ τοὺς Μάγνητας.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων σπουδαιότερον εἶναι τὸ πρῶτον, καθόσον τὰ ἐν αὐτῷ πράγματα ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἀριστοτέλη, εἶναι δὲ τοῦτο :

Πλουτ. Θησ. 16 (Lindsay, παρὰ Teubner): Ἀριστοτέλης (ἀπ. 443) δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Βοττιαίων πολιτείᾳ δηλὸς ἐστὶν οὗ νομίζων ἀναιρεῖσθαι τοὺς παῖδας (sc. τῶν Ἀθηναίων) ὑπὸ τοῦ Μίνω, ἀλλὰ θητεθόντας ἐν τῇ Κρήτῃ καταγγράσκειν· καὶ ποτε Κρήτας εὐχὴν παλαιὰν ἀποδιδόντας ἀνθρώπων ἀπαρχὴν εἰς Δελφὸς ἀποστέλλειν, τοῖς δὲ πεμπομένοις ἀναμειχθέντας ἐκτόνους ἐκείνων συνεξελθεῖν· ὡς δ' οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ τρέφειν ἑαυτοὺς αὐτόθι, πρῶτον μὲν εἰς Ἰταλίαν διαπερᾶσαι κἀκεῖ κατοικεῖν περὶ τὴν Ἰαπυρίαν, ἐκεῖθεν δ' αὐθις εἰς Θράκην κομισθῆναι καὶ κληθῆναι Βοττιαίους· διὸ τὰς κόρας τῶν Βοττιαίων θυσίαν τινὰ τελοῦσας ἐπάδειν· «ἴωμεν εἰς Ἀθήνας»¹.

Τί νοεῖται ἐνταῦθα διὰ τῆς ἔκφρασεως ἀνθρώπων ἀπαρχή δὲν προκύπτει εὐχερῶς. Πολλοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν δὲν ἀφίστανται τῆς κατὰ λέξιν, ὡς δέχονται, σημασίας τοῦ ὄρου ἀπαρχή. Οὕτως, ὁ Amyot ἐρμηνεύει: «les prémices de leur hommes», κατ' αὐτὸν δὲ ὁ Dœhner: «primitiæ hominum». Τοιαύτη δὲ τις σημασία δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι ἀποδίδεται καὶ ἐν τῷ Λεξικῷ Liddell and Scott (v. ἔκδ., ἐν λ. ἀπαρχή), ἔνθα τὸ

¹ Σημειωτέον ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο θεωρεῖται, ὡς εἰκός, ἀπόσπασμα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀνευρίσκειται δ' ἐν V. Rose Aristotelis Fragmenta, Λιψία 1886, ἀρ. 485. Ὁ παρὰ Lindsay ἀρ. 443 εἶναι κατὰ τὴν παλαιότεραν, προδήλως, ἔκδοσιν τῶν ἀποσπασμάτων τούτων ὑπὸ τοῦ Rose ἐπίσης ἐν τῇ σειρᾷ τῆς γνωστῆς μεγάλης ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, κατὰ τὰς σελίδας τῆς ὁποίας, συνήθως, γίνονται αἱ παραπομπαὶ εἰς ἔργα τοῦ φιλοσόφου.

ερωμήνευμα «firstlings for sacrifice or offering», καίτοι δὲν συνάπτεται ἀμέσως πρὸς τὸ παρατιθέμενον τμήμα τοῦ ἡμετέρου χωρίου, δὲν εἶναι, ἀσφαλῶς, ὅλως ξένον πρὸς αὐτό. Αἱ ἐρμηνεῖαι αὗται εἶναι, βεβαίως, ἀσαφείς, προκειμένον περὶ ἀνθρώπων. Ἔτι μᾶλλον ἀσαφής ἀλλὰ καὶ κατὰ βᾶσιν ἑλλιπής εἶναι ἢ τοῦ ἡμετέρου Ραγκαβῆ ἐρμηνεία «προσφορὰ ἀνθρώπων». Συγκεκριμένην ἐρμηνείαν τοῦ πράγματος οὐδ' ὁ Βερναρδάκης παρέσχεν¹. Σαφῆ μέτροι τινὸς ἐρμηνείαν ἐπεχείρησαν ἄλλοι, ἐν οἷς ὁ Perrin ἐρμηνεύσας: «an offering of their first born». Τοιαύτη, ἐν τούτοις, ἐρμηνεία δυσχερῶς δύναται νὰ συναφθῆ ἐν τοῖς πράγμασι μετὰ τοῦ ὄρου ἀπαρχή, ἀλλ' ἐκτὸς τούτου δὲν εὐρίσκειται πρόσφορος ἐνταῦθα, ὡς θὰ γίνῃ φανερὸν ἐκ τῶν ἐπομένων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀξιολογωτέρων καθαρῶς ἐρμηνευτικῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸ ἡμέτερον χωρίον². Ἀλλὰ τὸ ἀξιόλογον ζήτημα τοῦτο οὐδ' ἢ ἀπὸ γενικωτέρας σκοπιᾶς ἔρευνα ἠδυνήθη ὀριστικῶς νὰ λύσῃ. Διὰ πολλῶν διέλαβε περὶ αὐτοῦ ὁ H. W. Parke, κατ' αὐτὸν δὲ ἢ ἀπαρχή ταυτίζεται πρὸς τὴν δεκάτην³, πρόκειται δ' ἐνταῦθα περὶ καθιέρωσης εἰς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα παρὰ τῶν Κρητῶν τοῦ δεκάτου μέρους τοῦ ἰδίου αὐτῶν πληθυσμοῦ⁴. Καθιέρωσιν τοῦ δεκάτου ἐν παρομοίᾳ περιπτώ-

¹ Βλ. Γ ρ. Β ε ρ ν α ρ δ ά κ η, Λεξικὸν Ἑρμηνευτικόν, Ἀθήναι 1918, ἐν λ. ἀπαρχή, ἐνθα, παρατιθεμένου τοῦ γνωστοῦ χωρίου τοῦ Σ ο φ ο κ λ ε ο υ ς (Τραχ. 183): ἄγονι ἀπαρχὰς θεοῖσι τοῖς ἐγχορίοις, ἐπιφέρεται: «ἐνν. ἀπαρχαὶ σκυλευμάτων, ὡς δ' ἐκ τοῦ ἄγοντα αἰνίττεται ὁ ἄγγελ. τοὺς αἰχμαλώτους. Ἀπαρχαὶ λοιπὸν ἐξ ἐμφύλων. Πρβ. Ἀ ρ σ τ. 1550d 39, Π λ τ. Θ η σ. 16 ...». Καὶ αἱ δύο παραπομπαὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ ἡμέτερον χωρίον, ἐν δὲ τοῖς ἐπομένοις θὰ δειχθῆ σαφῶς ὅτι ἢ ἐν αὐτῶ περιπτώσει εἶναι ἰκανῶς διάφορος. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Σ τ ε φ ά ν ο υ οὐδὲ μνεῖα κᾶν γίνεται τοῦ ἀνωτέρου χωρίου οὐδὲ τῆς ἐκφράσεως ἀνθρώπων ἀπαρχή.

² Δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν τὴν νεωτάτην, ἐπ' ἐσχάτων δὲ συμπληρουμένην ἐργασίαν τοῦ B. L a t z a r u s, Plutarque, Vies Parallèles, traduction nouvelle avec une introduction et des notes, τόμ. Α', Παρίσιοι 1951. Σημειωτέον ὅτι ἢ ἐργασία αὕτη ἐπεκρίθη δομῶς ἐν Rev. Belg. d. Phil. et d'Hist., τόμ. ΛΑ', Βρυξέλλαι 1953, σ. 264 κ.ἐξ. Οὐδέν, ἐξ ἄλλου, περὶ τοῦ θέματος ἡμῶν ἀνεύρομεν ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ R. Flacelière, Sur quelques passages des Vies de Plutarque, I. Thésée - Romulus, Rev. Ét. Gr., τόμ. ΕΑ', 1948, σ. 67 κ.ἐξ., τῇ δημοσιευομένῃ, οὕτως εἰπεῖν, προδρομικῶς τῆς παρὰ Budé ἐκδόσεως τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου, ἣν οὕτως παρασκευάζει (περὶ τοῦ τελευταίου βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σ. 67).

³ Βλ. H. W. Parke, Consecration to Apollo, Hermathena, ἀρ. ΟΒ', 1948, σ. 86. Περὶ τοῦ ταυτισμοῦ βλ. κατωτέρω, σ. 653 κ.ἐξ.

⁴ Βλ. τοῦ αὐτοῦ, A History of the Delphic Oracle, Ὁξφόρδη 1939, σ. 51. Ἀκριβέστερον τοῦτο διατυπῶται παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν Consecration to Apollo, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 86.

σει παλαιότερον ἐδέχθη ὁ L. R. Farnell¹, ἀναλόγως δὲ ὁ W. R. Halliday². Ἀόριστον, ἐξ ἄλλου, ἐντελῶς εἶναι τὸ λεχθέν, ἐπίσης παλαιότερον, παρὰ τοῦ W. H. D. Rouse περὶ τῆς ἡμετέρας περιπτώσεως ὅτι ἀφιερώθησαν «firstfruits of men by Kreta»³. Ἄλλος, ἐν τούτοις, ἐρευνητής, ὁ R. K. Yerkes, ὅστις ἐν νεωτάτῳ ἔργῳ ἐμελέτησε συγκριτικῶς τὰ κατὰ τὴν θυσίαν ἐν τε τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τῇ Ῥωμαϊκῇ θρησκείᾳ ὡς καὶ τῷ προῶτῳ Ἰουδαϊσμῷ, φαίνεται δεχόμενος τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν παρὰ Perrin ἐρμηνεϊάν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιπτώσει⁴.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων συνάγεται σαφῶς ὅτι τὸ ζήτημα μένει πάντοτε ἀνοικτόν. Ἐν δὲ τοῖς ἐπομένοις θὰ ἐπιχειρηθῇ μελέτη αὐτοῦ τόσον ἀπὸ ἐρμηνευτικῆς καθαρῶς ὅσον καὶ ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως, θὰ ἀναζητηθῇ δὲ λύσις πρόσφορος κατ' ἀμφοτέρα.

Καί, ἐν πρώτοις, οὐσιώδη τινα περὶ τῆς ἀπαρχῆς. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ, παλαιότερον, γενομένη παρατήρησις τοῦ W. H. D. Rouse, καθ' ἣν «the beneficence of the earth deities must be recognised, or it might be withheld: hence vintage and harvest time were natural seasons for sacrifice and worship. The offering of firstlings or firstfruits, then, appears to be partly an act of propitiation... partly an act of gratitude and hope»⁵. Ἰδιαίτερός δὲ ἀξιόλογα εἶναι τὰ περαιτέρω ἐν τῷ ἔργῳ

¹ Βλ. L. R. Farnell, *The Cults of the Greek States*, τόμ. Δ', Ὁξφόρδη 1907, σ. 202.

² Βλ. W. R. Halliday, *The Greek Questions of Plutarch, with a new translation and a commentary*, Ὁξφόρδη 1928, σ. 151.

³ Βλ. W. H. D. Rouse, *Greek Votive Offerings*, Cambridge 1902, σ. 103.

⁴ Βλ. R. K. Yerkes, *Sacrifice in Greek and Roman Religions and Early Judaism*, Λονδίνον 1953, σ. 228, σημ. 55 (ἀναφερομένη εἰς τὴν σ. 104).

⁵ Βλ. W. H. D. Rouse, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 41, ἐνθα καὶ παλαιότερα χρήσιμος βιβλιογραφία. Ἐπὶ τούτοις, χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ, ἔτι παλαιότερον, γραφέντα ὑπὸ τοῦ Th. Homolle ἐν τῷ Λεξικῷ Daremberg-Saglio, τόμ. Β', σ. 364a, ἐν λ. *donarium*, περὶ τῆς εἰς θεοὺς προσφορᾶς: «elle est propitiatoire, expiatoire ou gratulatoire». Περὶ τούτων γενικώτερον πβ. M. P. Nilsson, *Geschichte der Griechischen Religion*, τόμ. Α', Μόναχον 1951, σ. 123 κ.ἐξ., ἐνθα τίθεται καθόλου ἡ ἀρχὴ τοῦ *do ut des*. Ὁμοίαν ἀρχὴν δέχεται συγκεκριμένως περὶ τῆς «ἐνχῆς» παρ' ἀρχαίους ὁ R. K. Yerkes, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 62. Ἄλλ' εἰδικώτερον, τίς ἡ προέλευσις τῶν κατὰ τὴν θυσίαν εἶναι ἄκρως δυσχερὲς νὰ ἀνιχνευθῇ, κατὰ τὸν S. Eitrem (βλ. *The Oxford Classical Dictionary*, Ὁξφόρδη 1949, σ. 787b ἐν λ. *sacrifice*), σχετικὰς δὲ περὶ τοῦ προβλήματος θεωρίας βλ. παρὰ Yerkes, ἔνθ' ἄνωτ., σ. IX. Σημειωτέον, ἐπὶ τούτοις, ὅτι ὡς «acts of dedication» ἐρμηνεύει ὁμοίως ὁ Yerkes, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 104, τὴν προσφορὰν τῶν πρώτων ὀλίγων κόκκων δημητριακῶν τῆς νέας ἐσοδείας, τῶν πρώτων ὀλίγων σταγόνων οἴνου ἐν σπονδῇ καὶ τῶν πρώτων ὀλίγων τριχῶν ἱερείου.

τούτω (σ. 52) λεγόμενα, καθ' ἃ, παρὰ τὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν πραττόμενα, «there were public ceremonies by which the state sought to express gratitude and to avert dearth».

Ἐπὶ τοιαύτας, ἐνδεχομένως, συνθήκας ἀναπτυχθὲν τὸ ἔθιμον τῆς ἀπαρχῆς, συνεδέθη, ὡς πιστεύομεν, ἂν μὴ ἔξ ἀρχῆς, τοῦλάχιστον, λίαν πρωίμως πρὸς τὰ *ώραῖα*¹, κατὰ τὴν ἀρχαίαν, βεβαίως, σημασίαν τῆς λέξεως. Χαρακτηριστικὸν περὶ τούτου εἶναι χωρίον τοῦ Θουκυδίδου (Γ', 58): *ὅσα τε ἡ γῆ ἡμῶν ἀνεδίδου ὠραῖα, πάντων ἀπαρχὰς ἐπιφέροντες*, τούτω δὲ παραβλητέα τὰ περὶ ρωμαϊκοῦ ἔθιμου ἀναγινωσκόμενα παρὰ Πλουτάρχου (Αἴτ. Ρωμ. 34, Ἡθ. 272D): *ἡ χθονίων μὲν αἰ τιμαὶ θεῶν, τιμῶν δὲ τοὺς χθονίους ὠραῖον ἔστι τῶν καρπῶν ἀπάντων εἰληφότων συντέλειαν; παρὰ τῷ αὐτῷ (Γ. Γράκχ. 18): ἀπύρχοντο μὲν ὧν ὦραι φέρονσι πάντων, ὡσαύτως δὲ παραβλητέα τὰ παρ' Ἡσύχιου (ἐν λ. *ώραῖα θύειν*, Schmidt): *τελετή τις, ἐν ἧ τῶν ὠραίων ἀπάντων ἐγίνοντο ἀπαρχαί*. Παρ' ἀρχαίοις δὲ *ώραῖος* εἶναι ὅ,τι καὶ ὁ ὄριμος, ὡς ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου (τόμ. ΙΓ', στ. 2067, ἐν λ. *ὄριμος*) λέγεται, ὁ καθ' Ἡσύχιον *καίριμος*, εἰδικώτερον δὲ περὶ καρπῶν *ὠραῖον* εἶναι, ὡς διδασκόμεθα καὶ πολλαχόθεν ἄλλοθεν καὶ ἐκ τοῦ Πουλυδέκου (Α' 237: *καρπὸν ἀκμάζοντα καὶ πέποντα καὶ ὠραῖον καὶ ὠμὸν καὶ πρόωρον*), ὁ ἐν ὄρω, ἐποχῇ τινι τοῦ ἔτους καὶ δὴ καὶ τῷ ἔαρι καὶ τῷ θέρει, ὡς εἰκός, πλήρως ἀνεπτυγμένος, ὁ ἐν τῇ νεοελληνικῇ ὄριμος, ὁ γινωμένος. Ἐπομένως, ἡ ἔκφρασις *καρπῶν ἀπαρχή*, ἥτις καὶ ἀμέσως παραδίδεται παρ' ἀρχαίοις² καὶ πολλαχοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων νοεῖται ὡς δυνατῆ, κεῖται, προδήλως, ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς προσφορᾶς τῶν πρώτων ὀρίμων καρπῶν³, εἶναι*

¹ Σημειωτέα ἡ συνθήκως γινομένη δεκτὴ ἄποψις, καθ' ἣν «the original meaning» τοῦ ὄρου *ἀπαρχή* «is the preliminary offering made to the gods at a sacrifice or before a meal» (βλ. W. R. Halliday, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 51): ὀλίγα τινὰ περὶ τούτου βλ. ἐν Λεξικῷ Liddell and Scott (v. ἔκδ. ἐν λ. *ἀπαρχή*).

² Ὁὕτως, ἐν πολλαῖς ἐπιγραφαῖς, ὡς ἐν IG I, 27β, τοῦ Ε' αἰ. π.Χ., κ. ἀλλαχοῦ· πβ. κ. Πλουτ. Θησ. 6: *ῥ* (sc. *Ποσειδῶνι*) καὶ *καρπῶν ἀπύρχονται* (sc. *Τροίζηνιοι*). Τοιαύτη εἶναι, ὡς παρετήρησεν ὁ Th. Homolle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 365b, ἡ κυρία χρῆσις τῆς λέξεως κατὰ τοὺς κλασσικούς χρόνους.

³ Τοῦτο φαίνεται ὀρθότερον ἢ τὸ ἐν πολλοῖς λεξικοῖς, ὡς τῷ Ἑρμηνευτικῷ Λεξικῷ² τοῦ Βερναρδάκη (ἐν λ. *ἀπύρχομαι*), τῷ Λεξικῷ Liddell and Scott (v. ἔκδ. ἐν λ. *ἀπαρχή*), φερόμενον ἀπλῶς: *πρῶτοι καρποί*. Ὅτι δὲ ὄριμους ἐνόουν τοὺς καρποὺς τούτους οἱ ἀρχαῖοι προκύπτει ἐμμέσως καὶ ἐκ τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν σχολ. Εὐρ. Φοιν. 203, περὶ τῆς λ. *ἀκροθίνιον*: «*κυρίως αἱ τῶν καρπῶν ἀπαρχαί, παρὰ τὸν θῖνα, ὅ ἐστι τὸν σωρὸν τῆς ἄλω*». Σημειωτέον ὅτι αἱ *καρπῶν ἀπαρχαί* ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἐν τῇ λαλουμένη φερόμενα *πρωτολόβια*. Καρποὶ *πρωτόλουβοι* εἶναι οἱ πρῶτοι ὀριμάσαντες τῆς νέας ἐσοδείας. Προκειμένου δὲ περὶ ὀπωρικῶν τὰ *πρωτολόβια* θεωροῦνται ὡς ἀνωτέρας ἀξίας διὰ τὴν εἰσέτι ὑπάρχουσαν σπάνιν ἢ διὰ τὸ εὐγευστον καὶ ἀρωματῶδες αὐτῶν.

δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ σημασία τοῦ ὄριμου δὲν δηλοῦται ἰδιαιτέρως, ἀλλ', οὕτως εἰπεῖν, νοεῖται οἰκοθεν ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἡμετέρα ἔκφρασις ἀνθρώπων ἀπαρχῆ πρέπει νὰ σημαίῃ προσφορὰν ὄριμων ἀνθρώπων. Ἐν πρώτοις, ἀνάλογοι, ὡς φαίνεται, ὑπῆρξαν ἐν πολλοῖς αἱ συνθῆκαι, ὑφ' ἃς ἀνεπτύχθη τοῦτο τὸ κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖα (Ρωμ. Ἀρχ. Α', 16) «ἀρχαῖον ἔθος»¹. Τὰ περὶ τούτων δὲ καλῶς συνοψίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρ' ἀρχαίοις παραδιδόμενων ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ τοῦ Parke, ἐνθα λέγεται ὅτι πρόκειται περὶ κοινοῦ ἐθίμου τῶν Ἰαπετικῶν φυλῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλία, ἐπιφέρεται δὲ (σ. 49): «in time of crisis they vowed a tithe to the gods, and sometimes this tenth part could be reckoned not in property, but in persons», χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ περιπτώσις, καθ' ἣν «a people stricken by plague or famine might even vow a tenth of their own population to the god in return for relief from their general misfortune»². Ἡ δὲ παρὰ τῷ Yerkes, οὐχὶ πρωτότυπος βεβαίως, παρατήρησις, καθ' ἣν ἐν τῇ ἀνθρώπων ἀπαρχῇ βλέπει τις περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν καρπῶν ἀπαρχῆν κ.τ.τ.³, εἶναι ἀξιόλογος ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καίπερ ὀρωμένη ἀπὸ διαφόρου, μέχρι τινός, ἀφετηρίας.

Ἐπὶ τούτοις, χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι αἱ λ. ὦρα, ὠραῖος κλπ. παραδίδονται παρ' ἀρχαίοις καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων ἐν ἀναλόγῳ σημασίᾳ πρὸς τὴν ἐπὶ καρπῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν σχετικῶν χωρίων παρατίθενται ἐνταῦθά τινα, τὰ μᾶλλον χαρακτηριστικά. Οὕτως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν λ. ὦρα ἀναγινώσκειται παρ' Ἀριστοφάνει (Ὀρν. 705): παῖδας πρὸς τέρμασιν ὦρας, παρὰ δὲ τῷ Ἀριστοτέλει (Ἡ. Νικ. 1174b₃₃): ὡς ἐπιγινόμενόν τι τέλος, οἶον τοῖς ἀκμαίοις ἢ ὦρα. Σχετικῶς δὲ πρὸς τὴν λ. ὠρικὸς μνημονευτέον ὅτι

¹ Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐξαίρεται μᾶλλον ὁ ἀποικισμὸς ἢ ἡ καθιέρωσις ἀνθρώπων. Ἀμφιβολίας περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιοῦτου παρ' Ἑλλησιν «ἔθους» ἐξέφρασεν ὁ W. R. Halliday, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 151. Ἀντιθέτως, ὁ L. R. Farnell, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 202, δέχεται τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς ὅτι καὶ παρ' Ἑλλησιν ὑπῆρξε τὸ ἔθιμον τοῦτο. Ὅπως δὴποτε, ἢ ἀνθρώπων ἀπαρχῆ ἦτο ἀρχικῶς θυσία ἀνθρώπων, ὡς δέχεται ὁ Th. Homolle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 365b, μετ' ἐνδοιασμῶν δὲ καὶ ὁ Rouse, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 54, βραδύτερον δὲ ἀνεπτύχθη εἰς προσφορὰν ἀνθρώπων πρὸς θεὸν τινα ὡς δούλων αὐτοῦ.

² Εἰδικότερον περὶ τούτων βλ. κατωτέρω, σ. 650 κ.ἑξ.

³ Βλ. ἐνθ' ἄνωτ., σ. 228, σημ. 55 (ἀναφερομένην εἰς σ. 104). Ἀνάλογοι ἀποψεις ὑπεστηρίχθησαν καὶ παλαιότερον, ὡς παρὰ τοῦ Th. Homolle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 365b, ἐκεῖ δ' ἐκ παραδρομῆς, προδήλως, γίνεται λόγος περὶ ἀπαρχῆς ἀνδρῶν ἀντὶ — ἀνθρώπων. Ἄλλως συνέδεσε τὴν «human sacrifice» ἡ J. E. Harrison, Prolegomena to the Study of Greek Religion, Cambridge 1903, σ. 114.

γυνή τις χαρακτηρίζεται παρ' Ἀριστοφάνει (Ἄχ. 272) ὡς «ὄρική», ἐπιφέρεται δὲ παρὰ τῷ σχολιαστῇ, ὅτι ἐνταῦθα σημαίνεται «ἡ ὄραία καὶ ἀκμαία», καθόσον «ὄρα» λέγεται ἢ «ἀκμή», παρὰ τραγικοῖς δὲ «ὄραϊος» ὁ ἀκμαῖος. Σχετικῶς πρὸς τὴν τελευταίαν λέξιν ταύτην *ὄραϊος*, τιθεμένην οὐχὶ ἀπολύτως, ἀξιόλογον εἶναι χωρίον, ἐνθα γίνεται καὶ προσδιορισμὸς τῆς ἡλικίας παρ' Ἡσιόδου (Ἔργ. 695):

*ὄραϊος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
μήτε τριηκόντων ἑτέων μάλα πόλλ' ἀπολείπων
μήτ' ἐπιθεις μάλα πολλά,*

χαρακτηριστικὰ δὲ καὶ διὰ τὴν χρῆσιν εἶναι τὰ παρὰ τοῦ Μοίριδος διδασκόμενα: «ὄραία γάμων Ἀττικοί· ἐν ἀκμῇ γάμον Ἑλληνες».

Κατὰ πάντα ταῦτα, δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἔκφρασις ἀνθρώπων ἀπαρχῇ πρέπει νὰ κεῖται ὡς πρὸς τὴν σημασίαν ἀναλόγως πὼς πρὸς τὴν ἔκφρασιν καρπῶν ἀπαρχῇ, πρέπει δηλονότι νὰ σημαίῃ προσφορὰν ὄριμων, ἐν ἀκμῇ ὄντων ἀνθρώπων, ὅμως καὶ ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ, ἡ σημασία τοῦ ὄριμου δὲν δηλοῦται ἰδιαίτερος, ἀλλὰ νοεῖται, οὕτως εἰπεῖν, οἴκοθεν.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ὅπερ, βεβαίως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ἀπρόσβλητον, ἐπιρρωννύεται μεγάλως ἐκ τῆς ἀναλυτικωτέρας μελέτης τῶν πραγμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅλον ἡμέτερον χωρίον. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπεστάλησαν εἰς Δελφούς, εἰς τὸν Πύθιον δηλονότι Ἀπόλλωνα, καὶ καθιερώθησαν εἰς τὸν θεὸν τοῦτον, ἤτοι ἐγένοντο δοῦλοι αὐτοῦ. Κατόπιν οὗτοι, ἀπελθόντες εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ, ἐλθόντες δ' ἐκ τῆς χώρας ταύτης εἰς τὴν ἀρχαίαν Θράκην, ἴδρυσαν τὴν Βοττιαν ἢ Βοττιαίαν¹, ἀποικίαν ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ κάτω Ἀξιοῦ καὶ τῶν ἐνουμένων ὑδάτων τῶν ποταμῶν Λουδίου καὶ Ἀλιάκμονος κειμένη περιοχῇ. Τοιαῦτα ἢ ἀνάλογα παραδείγματα καθιερώσεως ἀνθρώπων εἰς τινα θεόν, μάλιστα δὲ τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα, ἰδρύσεως δ' ἔπειτα παρ' αὐτῶν ἀποικίας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ θεοῦ τούτου² μνημονεύονται ἱκανὰ ἐν τῇ ἀρχαιότητι,

¹ Τοῦ ὀνόματος φέρονται καὶ ἄλλοι τύποι, οὓς βλ. ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Pape.

² Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ «*ἱεροὶ τοῦ θεοῦ*» (Στράβ. Γ', 260, κ. ἀλλαχ.) ὑπομνήσκουσιν ἰσχυρῶς τοὺς δουλοπαροίκους τῆς ἐκκλησίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, οἵτινες πολλαχόθεν εἶναι γνωστοί. Οὕτω καὶ ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1264, τῷ Πρακτικῷ τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας, μνημονεύονται πολυάριθμοι τοιοῦτοι δουλοπάροικοι, βλ. Θ. Σ. Τζαννετάτου, Τὸ Πρακτικὸν τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας τοῦ 1264, ἐν τῷ ὑπὸ ἔκδοσιν τόμῳ τῶν Byzant.-Neugr. Jahrb., σ. 181.

ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τούτων εἰς ἡμᾶς εἶναι γνωστὰ ἐκ μυθικῶν παραδόσεων¹. Ἐν δέ, τοῦλάχιστον, ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων εἶναι δυνατὸν μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ ἀναχθῆ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Πρὸ τῆς ἀρχῆς, ἀκριβῶς, τοῦ Α΄ Μεσσηνιακοῦ πολέμου, Χαλκιδεῖς, καθιερωθέντες εἰς τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα, ἀπῆλθον ἐκ Δελφῶν «δι' ἀφορίαν», ὡς λέγει ὁ Στράβων (Γ', 257) καὶ ἵδρυσαν τὴν ἀποικίαν τοῦ Ρηγίου, ἀποσταλέντες εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι, προφανῶς, ἐν πολλοῖς ἐκκλητικῶς ὅμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον. Ὡς δὲ ἤδη παρατήρησεν ὁ L. R. Farnell (ἔνθ' ἄνωτ., σ. 202) «the story of Rhegium preserves the only instance of a *ver sacrum* in Greek religion»². Τὸ *ver sacrum* ἐχρησιμοποιοῦν, κατὰ τὸν H. J. Rose, «Italian communities and others, including Greek»³. Τί δὲ ἦτο τοῦτο διδασκόμεθα παρὰ τοῦ Φήστου (σ. 150, Lindsay, παρὰ Teubner): «Cum de toto Samnio gravis incidisset pestilentia, Sthennius Mettius eius gentis princeps... exposuit se vidisse in quiete praeipientem Apollinem, ut si vellent eo malo liberari, *ver sacrum* voverent, id est, quaecumque vere proximo nata essent, immo-

¹ Πολλὰ περὶ τούτων βλ. παρὰ W. H. D. Rouse, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 102 κ.ἐξ., ἐπίσης δὲ παρὰ H. W. Parke, *A History of the Delphic Oracle*, σ. 50 κ.ἐξ., παρ' ἀμφοτέροις δὲ βλ. καὶ πλουσίαν βιβλιογραφίαν τῶν πηγῶν, βραχέα δὲ τινα παρ' ἄλλοις πολλοῖς καὶ παλαιότερον παρὰ Stengel (Paully - Wissowa, RE, τόμ. Α', στ. 2667 κ.ἐξ., ἐν λ. ἀπαρχαί). Περὶ τοῦ συνδέσμου καθόλου τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος πρὸς τὴν ἵδρυσιν ἀποικιῶν χαρακτηριστικὸν εἶναι χωρίον τοῦ Ἡροδότου (Ε', 42), ἐξ οὗ ἀφίεται πὼς νὰ νοηθῆ ὅτι εἶχεν ἀναχθῆ εἰς κανόνα ἢ συνήθεια νὰ ἐρωτᾶται τὸ «ἐν Δελφοῖσι χρηστήριον» πρὶν ἢ ἐκκινήσῃ ἢ ἀποικίᾳ (βλ. κ. H. J. Rose κ. ἄλλους ἐν *The Encyclopædia Britannica* 1947, τόμ. ΙΓ', σ. 833a, ἐν λ. *Oracle*). Περὶ τοῦ θέματος τούτου διέλαβον πολλοί, ἰδίᾳ δὲ βλ. L. R. Farnell, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Δ', σ. 201, H. W. Parke, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 50, M. P. Nilsson, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σ. 604. Ἐπίσης βλ. τὴν αὐτοτελῆ μελέτην τοῦ A. S. Pease, *Notes on the Delphic Oracle and Greek Colonization*, *Class. Phil.*, τόμ. ΙΒ', 1917, σ. 1-20, ἔνθα λέγει οὗτος χαρακτηριστικῶς, ἐπικυρῶν μάλιστα τὰ ἐκ τοῦ Ἡροδοτείου χωρίου ἀνωτέρω συναχθέντα, (σ. 4): «the great majority of the cases i have collected ascribe the oracle to Delphi or to Apollo by name».

² Τὴν παρατήρησιν ταύτην δέχεται ὁ W. R. Halliday, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 151, ἀλλὰ περαιτέρω, σ. 152, διατυποῖ ἄλλην ἀδικαιολόγητον, καθ' ἡμᾶς, ἐκδοχὴν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀνεπτύχθη αὕτη ἢ «formula». Σχετικῶς πρὸς τὴν ἱστορικότητα τῶν περὶ τοῦ Ρηγίου παραδιδόμενων βλ. H. W. Parke, *A History of the Delphic Oracle*, σ. 53 κ.ἐξ., καὶ *Consecration to Apollo*, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 87, ὁμοίως δὲ J. Bérard, *La Colonisation Grecque de l'Italie Méridionale et de la Sicile dans l'Antiquité: l'Histoire et la Légende*, Παρίσι 1941, σ. 113 κ.ἐξ., ἔνθα πλήρης ἐξέτασις τῶν σχετικῶν εἰδήσεων.

³ Βλ. *The Oxford Classical Dictionary*, ἐν λ. *ver sacrum*.

laturos sibi ; quo facto levatis post annum vicensimum deinde eiusdem generis incessit pestilentia». Ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ θεὸς «respondit non esse persolutum ab his votum, quod homines immolati non essent : quos si expulissent, certe fore ut ea clade liberarentur». Ἐπάγεται δὲ ὁ συγγραφεὺς ὅτι «iussi patria decedere, cum in parte ea Si(ciliae) consedis- sent, quæ (nun)c Tauricana dicitur». Ἐντεῦθεν συνάγεται τὸ λίαν ἀξιό- λογον συμπέρασμα ὅτι ἡ «εὐχὴ» τῆς καθιερώσεως ἀνθρώπων ἀνεφέρετο εἰς σύμπαντας τοὺς μέλλοντας νὰ γεννηθῶσι κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔαρ, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει ἡ καθιέρωσις τῶν ἀνθρώπων τούτων ὄφειλε νὰ γίνῃ κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, εἰς χρόνον δηλονότι, καθ' ὃν θὰ ἦσαν πλέον ἄνδρες, ὄριμοι ἄνθρωποι. Τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦτο θὰ πρέπη νὰ εὐρίσκηται εἰς ἔμ- μεσον σχέσιν πρὸς τὴν «ἀνθρώπων ἀπαρχὴν» τοῦ ἡμετέρου χωρίου, περαι- τέρω δὲ θὰ ἴδωμεν, πῶς χαρακτηρίζεται παρὰ τῶν ἀρχαίων πηγῶν ἡ καθιέρ- ωσις αὕτη ἀνθρώπων.

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἄλλα, τὰ μυθικοῦ μᾶλλον ἢ ἱστορικοῦ χαρακτήρος ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παραδείγματα, ἐνέχουσιν ἰδιάζουσαν διὰ τὸ ἡμέτερον πρόβλημα ἀξίαν τοσοῦτο μᾶλλον, καθόσον τὸ κυρίως δι' ἡμᾶς προέχον εἶναι οὐχὶ ἡ ἱστορικὴ αὐθεντικότης τῶν σχετικῶν εἰδήσεων¹, ἀλλ' ὁ μηχανισμός, οὕτως εἰπεῖν, τῆς καθιερώσεως ἀνθρώπων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, ὡς ταῦτα φέρονται παρ' ἀρχαίους, διότι ἐντεῦθεν προκύπτει, πῶς οὗτοι ἐνόουν τὴν καθιέρω- σιν ταύτην.

Οὕτως, λίαν ἀξιόλογα εἶναι τὰ παραδιδόμενα παρὰ τῷ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ (Ρωμ. Ἀρχ. Α', 16). Ἐνταῦθα ἀναλύεται τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν «ἔθος ἀρχαίων» καὶ αἰτιολογεῖται τοῦτο κατ' ἐκδήλως ἀνάλογον πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Rouse ὑποστηρικθέντα τρόπον περὶ τῆς «καρπῶν ἀπαρ- χῆς». Ἕλληνες καὶ βάρβαροι ἔπραττον ταῦτα ὡς «ὑπὲρ εὐανδρίας ἢ νίκης ἐκ πολέμου χαριστήρια θεοῖς ἀποδιδόντες» ἢ «ἐπὶ μνημίαισι δαιμονίοις ἀπαλλαγὰς αἰτούμενοι τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν», οἷον ἀφορίας κτ. Ἐπὶ τούτοις, λέγεται χαρακτηριστικῶς ὅτι «θεῶν δὲ δὴ καθιεροῦντες ἀνθρώ- πων ἐτείους γονὰς ἐξέπεμπον ὅπλοις κοσμήσαντες ἐκ τῆς σφετέρας», εὐρί- σκονται δὲ ταῦτα εἰς στενὴν ἀντιστοιχίαν πρὸς τὰ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ὀλίγον ἀνωτέρω περὶ τῶν Ἀβοριγίνων λεγόμενα : «τὸ μὲν πρῶτον ἱερά τις ἐξεληθοῦσα νεότης, ἄνδρες ὀλίγοι κατὰ βίου ζήτησιν ὑπὸ τῶν γειναμένων ἀποσταλέν- τες», εἰς στενοτέραν δ' ἔτι ἀντιστοιχίαν πρὸς τὰ ὀλίγον κατωτέρω περὶ τινῶν τῶν Ἀβοριγίνων μαρτυρούμενα : «θεῶν δὲ δὴ καθιερώσαντες ἐνιαυσίους γονὰς ἀνδρωθέντας ἀποικίζουσι τοὺς παῖδας ἐκ τῆς σφετέρας». Καὶ ἐν τοῖς

¹ Σημειωτέον ὅτι ὅπως διάφορος διήγησις περὶ τοῦ ἐκ Κρητῶν ἀποικισμοῦ τῆς Βοττίας εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστὴ ἐκ τοῦ μυθογράφου Κόωνος (FGrHist, 26F¹, XXV, J a c o b y).

τρισὶ τμήμασι τούτοις τοῦ χωρίου γίνεται λόγος περὶ καθιερώσεως ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν τῷ πρώτῳ καὶ τῷ τρίτῳ τμήματι παρέχεται ἡ σπουδαία εἴδησις ὅτι ἡ καθιέρωσις αὕτη ἀνεφέρετο εἰς τὰς «εἰσόδους» ἢ «ἐπιμισθώσεις» «γονὰς ἀνθρώπων», ἦτοι εἰς τοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν ἔτους τινὸς γεννηθέντας ἀνθρώπους. Ὅτι δ', ἐξ ἄλλου, ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀνδρῶν, οὐχὶ δὲ παίδων ἢ ἄλλου τινός, συνάγεται ἀμέσως ἐκ τῶν δύο τελευταίων τμημάτων, ἐμμέσως δ' ἐκ τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ μακροῦ χωρίου, καθόσον ὁ μνημονεύμενος ἐκεῖ ἐξοπλισμὸς τῶν καθιερωθέντων ἀνθρώπων δὲν εἶναι εὐλόγος διὰ μικροτέραν ἡλικίαν. Ἡ δ' ἐκ τοῦ τελευταίου τμήματος τοῦ χωρίου παρατεθεῖσα ἀνωτέρω φράσις νοεῖται καλῶς, ἂν συναφθῇ πρὸς τὰ ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Φήστου συναγόμενα, καθ' ἃ ἡ «εὐχὴ» τῆς καθιερώσεως συνεδέετο πρὸς τὴν γέννησιν, ἢ δ' ἐν τῇ πράξει καθιέρωσις καὶ ἀποστολὴ πρὸς ἴδρυσιν ἀποικίας συνεδέετο πρὸς τὴν ἐνηλικίωσιν τῶν καθιερουμένων ἀνθρώπων. Ἐπὶ τούτοις, ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ δὲν παραδίδεται ἡ ἡμετέρα περιμείχτης ἔκφρασις ἀνθρώπων ἀπαρχή. Δοθέντος ὁμοῦς ὅτι καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς ὁ λόγος εἶναι περὶ καθιερώσεως ἀνθρώπων καὶ ἀποικισμοῦ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ, ἔνθα κεῖται ἡ ἔκφρασις, δὲν εἶναι, προδήλως, δυνατὸν ἢ παραλείψις αὕτη νὰ ἔχη ἰδιαιτέραν σημασίαν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ ὅρος ἀπαρχή προκειμένου, ὡς ἀνωτέρω, περὶ ἀνθρώπων παραδίδεται ἐν ἄλλῳ χωρίῳ τοῦ αὐτοῦ ἔργου τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως (ἐνθ' ἀνωτ. Α', 23 κ.εξ.). «Οἱ Πελαγοί», ὡς λέγεται ἐν τῷ χωρίῳ, «ἀφορίας αὐτοῖς γενομένης ἐν τῇ γῆ πάντων χρημάτων εὐξάντο τῷ τε Αἰὶ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καταθύσειν δεκάτας τῶν προσγενησομένων ἀπάντων». Καὶ «ἀπεδέδοντο» μὲν «χρημάτων τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς (sc. τοῖς θεοῖς) ἀπάσας», οὐχὶ ὁμοῦς καὶ «ἀνθρώπων γονῆς τὸ λάχος». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔπραξαν, κατόπιν ρητῆς ὑποδείξεως τοῦ θεοῦ. «Πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι», ἐπάγεται ὁ συγγραφεύς, «μεταναστάντες ἐξ Ἰταλίας εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς βαρβάρου πολλὴν ἐπιλανθήσαν. μετὰ δὲ τοὺς πρώτους ἕτεροι τὸ αὐτὸ ἔπαθον, καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον ὁσέτη. οὐ γὰρ ἀνίσταντο οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἀνδρουμένης αἰεὶ νεότητος ἐξαίρουμένοι τὰς ἀπαρχὰς». Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἔκφρασις «τῆς ἀνδρουμένης νεότητος αἰ ἀπαρχαί» ἀντιστοιχεῖ πλήρως πρὸς τὴν ἔκφρασιν ἀνθρώπων ἀπαρχή τοῦ ἡμετέρου χωρίου, μάλιστα δὲ ἀποσαφηνίζει ταύτην. Κατὰ ταῦτα, πρέπει καὶ αὕτη νὰ σημαίνῃ προσφορὰν τῶν πρώτων, ἄρτι ἐκ παίδων ἐξεληθόντων, ὧριμων δηλονότι γενομένων ἀνθρώπων.

Ἐπὶ τούτοις, πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ λ. ἀνθρώπος ἐν τῇ γενικωτέρῳ αὐτῆς σημασίᾳ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ἀδιακρίτως φύλου¹, χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ, ἐξ οὗ ἀντιλαμβάνομεν

¹ Ἐκτὸς ἄλλων, βλ. C. Darling Buck, A Dictionary of Selected

τὸ ἡμέτερον χωρίον, εὗρηται περὶ τῆς γυναικὸς ἢ ἀνθρώπου, ὡς ἐν Ἀλκιβ. 23: *τοιούτος ἔρως κατεῖχε τὴν ἀνθρώπον*. Ἐπομένως ἐν τῇ ἀνθρώπων ἀπαρχῇ πρέπει νὰ νοῶνται ἄρρενες καὶ θήλειες. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποδηλοῦται, καθόσον οἱ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποσταλέντες ὡς φόρος εἰς Κρήτην καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χωρίῳ μνημονευόμενοι «*παῖδες*», τῶν ὁποίων «*ἔκγονοι συνεξήλθον*» μετὰ τῶν Κρητῶν εἰς Δελφούς, ἦσαν «*ἠίθιοι*», ἄγαμοι, δηλονότι, νέοι, καὶ «*παρθένοι*», ὡς μαρτυρεῖται παρ' αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου ὀλίγον ἀνωτέρω αὐτόθι (κεφ. 15)¹. Ἐξ ἄλλου δέ, τοῦτο ἐπεβάλλετο ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ παρασχεθῇ εἰς τοὺς οὕτω καθιερούμενους καὶ ἀποικισομένους ἀνθρώπους ἢ δυνατότης νὰ συγκροτήσωσι δι' ἀμοιβαίων γάμων τὴν πρώτην κοινωνίαν τῆς νέας πόλεως. Εἶναι, κατὰ ταῦτα, φανερὸν ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐρμηνεία τῆς ἐκφράσεως ἀνθρώπων ἀπαρχῇ προσφυῶς ἔχει πρὸς τὰ πράγματα, ὡς ταῦτα παρέχονται εἰς ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἡμετέρου, ὡς καὶ ἄλλων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἀντιστοίχων πρὸς αὐτὸ χωρίων.

Παρατηρητέον, ἐν τούτοις, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς μνημονεύονται «*ἀνθρώπων δεκάται*», «*δεκάτη*» δὲ προκειμένου πάλιν περὶ ἀνθρώπων παραδίδεται παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (ἐνθ' ἄνωτ., Α', 19) ἐν χρησμῷ τοῦ Δωδωναίου Διός, ζητηθέντι διὰ τὸν τρόπον ἰδρύσεως ἀποικίας. Οἱ Χαλκιδεῖς, οἱ ἀποικίσαντες τὸ Ρήγιον, μνημονεύονται παρὰ Στράβωνι (Γ', 257) ὡς «*δεκατεθέντες τῷ Ἀπόλλωνι*», χαρακτηρίζονται δὲ οὕτοι παρὰ τῷ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (Η', 23,2) ὡς «*οἱ ἐκ τῆς δεκάτης ἀνατεθέντες Χαλκιδεῖς*». Περὶ τῶν Γεφυραίων, ἐξ ἄλλου, ἀναγινώσκειται παρὰ τῷ Σοῦτῶν (ἐν λ. *Δόρυ κηρύκειον*, Adler): *οἱ δεκατεθέντες εἰς Δελφούς ὑπ' Ἀθηναίων*.

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶπη τις ὅτι τὰ χωρία ταῦτα, καίτοι δὲν δημιουργοῦσι κανόνα², στηρίζουσι καλῶς τὴν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθεῖσαν, σταθερῶς δὲ παρὰ πολλοῖς συγγραφεῦσι φερομένην, ἄποψιν, καθ' ἣν ἐνταῦθα πρόκειται περὶ καθιερώσεως τοῦ δεκάτου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀλλὰ τὸ

Synonyms in the Principal Indo-European Languages, Σικάγον - Ἰλλινόϊς 1949, σ. 79.

¹ «*Παρθένοι*» καὶ «*παῖδες νέοι*» μνημονεύονται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐν Θησ. Ρωμύλ. Συγκρ. 1. Σημειωτέον ὅτι ἐν Ἡθ. 298F μνημονεύονται μόνον «*ἠίθιοι*» ὡς ἀποσταλέντες παρὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς Κρήτην, τοιοῦτο δὲ τι ὑπονοεῖται ἐν Πλοῦτ. Θησ. 17: *παρέχειν ἔδει τοὺς πατέρας ἐπὶ τὸν κληρὸν οἷς ἦσαν ἠίθιοι παῖδες*. Ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδόλως δυσχεραίνει τις, δοθέντος ὅτι ἡ λέξις δύναται νὰ νοεῖται καὶ ἐπὶ γυναικῶν.

² Ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων προκύπτει καὶ ὡς παρατηρεῖται παρὰ Parke, A History of the Delphic Oracle, σ. 50, τὸ ποσοστὸν τῶν καθιερούμενων πολιτῶν δὲν καθορίζεται ἐν ταῖς ἀρχαίαις πηγαῖς ἐνίοτε.

προῶγμα δὲν ἔχει, ὡς φαίνεται, οὕτως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν τῷ ρηθέντι χωρίῳ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς αἱ ἐκφράσεις ἀποδίδοσθαι ἀπαρχὰς καὶ δεκάτας ἀπολαμβάνειν φέρονται εὐρισκόμεναι εἰς σχέσιν οἶνονι ἐνεργείας καὶ πάθους, οἱ δὲ ὄροι ἀπαρχή καὶ δεκάτη τὰ ἴσα δυνάμενοι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, καίτοι, προδήλως, πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ γενικὸς κανὼν, δὲν ἀποτελεῖ οὔτε παράδειγμα οὔτε περίπτωσιν μοναδικήν περὶ τῶν δύο ὄρων τούτων¹. Ἐξ ἄλλου, εἶναι δυνατὸν νὰ πρόκειται περὶ ἀναλόγου προσαρμο-

¹ Οἱ δύο ὄροι φέρονται παραλλήλως ἐν ἀττικοῖς, συνήθως, ἀναθηματικοῖς ἐπιγράμμασιν. Οὕτως ἐν ἐπιγράμματι ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως (IG I, 708) :

[Μνήμη ἀνέθηκε Φίλιππος Ἀθηναῖαι τόδ' ἀπαρχὴν
εὐξάμενος δεκάτην παιδὶ Διὸς μεγάλου.]

Ἀναγινώσκωμεν δὲ περὶ αὐτοῦ ἐν P. Friedländer-H. B. Hoffleit, Epigrammata, 1948, σ. 116, ἀρ. 122d, ἐνθα τοῦτο ἀναδημοσιεύεται : «a common Athenian type». Ὁρθῶς δέ, καθ' ἡμᾶς, ἔχει ἡ ἐνταῦθα ἐρμηνεία : «dedicated... this gift, a first-fruit, having vowed a tithe». Ἀναλυτικώτερον δέ, ἴσως, πρέπει νὰ νοηθῆ ὅτι ἐν τῇ «εὐχῇ» προσεφέρετο τὸ δέκατον, ἀρχικῶς δὲ τοῦλάχιστον συνέπιπτεν αἱ προσφερόμεναι κατόπιν ἐν τῇ πράξει «ἀπαρχαί» νὰ ἰσοδυναμῶσι πρὸς τὸ ὑπεσχημένον δέκατον. Ἡ περὶ ἀπλῆς συμπτώσεως ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν σημασίαν τῶν δύο ὄρων ἄποψις, ἡ μετὰ δισταγμῶν, ἐνταῦθα, προβαλλομένη, ἐπιρρωννύεται καὶ ἐκ χωρίου τοῦ Καλλιμάχου ("Υμν. εἰς Δῆλ. 278, C a i l l e m e r, παρὰ Budé), ἐνθα λέγεται περὶ τῆς Δήλου :

ἀλλὰ τοι ἀμφιεῖς δεκατηφόροι αἰὲν ἀπαρχαί
πέμπονται.

Αἱ ἀπαρχαί, ἐνταῦθα, ἔφερον τὴν δεκάτην, συνέβαινε δηλονότι νὰ ἀντιστοιχῶσι πρὸς τὸ δέκατον. Ὅπωςδήποτε, περὶ ταυτοσήμου χρήσεως τῶν δύο ὄρων ἐν παλαιαῖς ἀττικαῖς, ἀναθηματικαῖς δὲ ἐπιγραφαῖς βλ. H. Beer, Ἀπαρχή und verwandte Ausdrücke in Griechischen Weihinschriften, Würzburg 1914, σ. 58. Γενικὸς δὲ παρ' ἀρχαίοις ταυτισμὸς τῶν δύο ὄρων ἀφίνεται νὰ νοηθῆ παρὰ τοῦ E. Caillemier ἐν τῷ Λεξικῷ Daremberg-Saglio, τόμ. Β', σ. 53a, ἐν λ. *dekaté*, *δεκάτη*, ἀλλὰ τὰ ἐπιφερόμενα παραδείγματα δὲν φαίνονται στηρίζοντα τὴν ἄποψιν ταύτην. Συγκεκριμένως δὲ παρὰ Θεοκρίτου (Z', 31, Legend, παρὰ Budé) :

ἄνδρες εὐπέπλω Λαμᾶτερι δαῖτα τελευντι
δλβω ἀπαρχόμενοι...

δὲν νοεῖται «la dime des fruits ἢ ἀπαρχή», ὡς λέγεται παρὰ τοῦ Caillemier αὐτόθι, ἀλλὰ «les prémices de récolte», ὡς παρέχεται παρὰ τοῦ ἀνωτέρω ἐκδότου τοῦ ποιητοῦ.

γῆς τοῦ ἑτέρου αὐτῶν. Τοιοῦτό τι δὲ εἶναι, καθ' ἡμᾶς, πιθανώτερον ὅτι συνέβη ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς καὶ μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ὄρον *δεκάτη*. Πράγματι ἐπεκτάσεις μὲν τῆς χρήσεως τοῦ ὄρου ἀπαρχῆ ἐγένοντο ἱκαναί, ἀλλ' ἡ σημασία αὐτοῦ διετηρήθη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, σταθερῶς κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, οὕτω δὲ παραδίδεται συχνάκις καὶ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ¹, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἤκμασεν ἱκανῶς μετὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεά. Πολλῶ εὐρύτερα χρῆσις καὶ ἀξιόλογος ὡς πρὸς τὴν σημασίαν κινήσις παρατηρεῖται περὶ τοῦ ὄρου *δεκάτη*². Χαρακτηριστικὸν ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἡμέτερα πράγματα εἶναι ὅτι, ὡς παλαιότερον ἤδη ἐλέχθη³, ἡ λέξις αὕτη, ἐνδεχομένως, ἀπέβαλεν ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις τὴν ἀκριβῆ σημασίαν αὐτῆς, ἐτίθετο δ' εἰς δῆλωσιν καὶ ἄλλου, οὐχὶ τοῦ δεκάτου, προσφερομένου εἰς τοὺς θεοὺς μέρους. Ἄλλ' ἐπὶ τούτοις, φαίνεται ὅτι ἡ λέξις, ὡς τὸ ἐκ ταύτης ρ. *δεκατεύω* δεικνύει, ἀπὸ τῶν κλασικῶν ἤδη χρόνων ὅλως ἀπέστη τῆς ἀρχικῆς σημασίας. Οὕτως, ὁ Ξενοφῶν, πραγματευόμενος περὶ τῶν κατὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης τῷ 371 π.Χ., ἐπιφέρει (Ἑλλν. Γ', 3,20): *οἱ μὲν Ἀθηναῖοι οὕτως εἶχον τὴν γνώμην ὡς νῦν Θηβαῖους τὸ λεγόμενον δὴ δεκατευθῆναι ἐλπίς εἶη*, ἐνταῦθα δὲ τὸ ρῆμα σημαίνει καταστρέφω⁴, ρημάζω. Ὅτι δὲ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει φαίνεται καθαρώτερον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ φράσις χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν πρέσβων τῶν Λακεδαιμονίων περαιτέρω παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (ἐνθ' ἄνωτ., Γ', 5,35), ἔνθα τὸ *δεκατεύω*, ὡς παρατηρεῖ ὁ Parke (Consecration to Apollo, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 84), συνάπτεται κατὰ σχέσιν ἀντιθέσεως πρὸς τὸ *ἀνάστατον ποιῶ*, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο συμβαίνει⁵. Τούτου δοθέντος, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἄπορον ὅτι αἱ λ. *δεκάτη*, *δεκατεύω* εὐρηνται παρὰ συγγραφεῖ μεταγενεστέρω, ὡς ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ἐν οὐσιωδῶς διαφόρῳ τῆς ἀρχι-

¹ Οὕτω, Πλούτ., Λυκ. 12: *θύσας τις ἀπαρχὴν καὶ θηρεύσας μέρος ἐπεμψεν εἰς τὸ σοσάειον*, Ἡθ. 703D, κ. ἀλλαχ.

² Περὶ τῆς χρήσεως ἰδίᾳ ἐν ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς βλ. H. Beer, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 75.

³ Βλ. W. H. D. Rouse, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 55, σημ. 1.

⁴ Βλ. H. W. Parke, Consecration to Apollo, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 84' πβ. τὸ νεοελληνικὸν ἀποδεκατίζω, ὅπερ κυριολεκτικῶς σημαίνει λαμβάνω ἀπὸ τινος τὸ δέκατον ἀλλὰ λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ καθ' ὑπερβολὴν φθείρειν. Σημειωτέον ὅτι ἀνάλογον σημασίαν ἐνταῦθα ἐδέχθησαν καὶ ἄλλοι, βλ. W. H. D. Rouse, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102, σημ. 26.

⁵ Περὶ τῆς «δεκατέουσας» τῶν Θηβῶν πβ. καὶ παρὰ M. N. Tod, A Selection of Greek Historical Inscriptions, τόμ. Β', Ὁξφόρδη 1948, ἀρ. 204, στ. 32 κ.ἐξ. *νικ[ή]σας μαχόμενος τοὺς βαρβάρους δεκατεύσω τὴν Θηβαίων πόλιν, καὶ οὐκ ἀναστήσω Ἀθήνας οὐδὲ Σπάρτην οὐδὲ Πλαταιὰς οὐδὲ τῶν ἄλλων πόλεων τῶν συμμαχεσάμενων οὐδέμιν*.

κῆς σημασία. Κατὰ ταῦτα, ἀγεται τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ τοῦ συγγραφέως τούτου ὁ ὅρος *δεκάτη* προσηρομόσθη σημασιολογικῶς πρὸς τὸν ὅρον *ἀπαρχή*, οὐχὶ δὲ καὶ τάνάπαλιν. Τοιαύτη δὲ προσαρμογὴ τῆς σημασίας τῶν λ. *δεκάτη*, *δεκατεύω* πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρω (σ. 652) παρατεθέντων χωρίων, ἅτινα ἀνήκουσι, σχεδὸν πάντα, εἰς μεταγενεστέρους ἐπίσης συγγραφεῖς.

Ὁ ὅρος *δεκάτη* ἐχρησιμοποιήθη ἐν ἣ ἔθει ἀνεμένετο ὁ ὅρος *ἀπαρχή*, καθόσον ἡ καθιέρωσις τῶν πρώτων ἄρτι ἐνηλικιωθέντων πολιτῶν ἀπετέλει βαρεῖαν ἐλάττωσιν τοῦ ἀκμαίου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως. Πρέπει νὰ ληφθῆ, πρὸς τούτοις, ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀντιπαθῆς προσφορὰ αὕτη μοιραίως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιορισθῆ εἰς τὰ φυσικὰ πλαίσια αὐτῆς. Περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀντλοῦμεν πολυτίμους εἰδήσεις ἐκ τῶν αὐτῶν χωρίων τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς. Οὕτως, μανθάνομεν (24) ὅτι «*ἐγίνοντο οὐδενὶ κόσμῳ ἀπαναστάσεις*»¹ καὶ ὅτι «*πολλὰ ἐφέστια ὄλα ἐξηλείφθη μέρους αὐτῶν μεδισταμένον· οὐ γὰρ ἐδικαίουν οἱ προσήκοντες τοῖς ἐξιοῦσιν ἀπολείπεσθαι τε τῶν φιλιτάτων καὶ ἐν τοῖς ἐχθίστοις ὑπομένειν*». Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἠϋξάνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν «*ἐξιόντων*» καὶ τὸ πλῆγμα εἰς βάρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως καθίστατο μεγαλύτερον. Ἐξ ἄλλου, τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα ὅτι «*συνεξῆσαν*» οἱ συγγενεῖς τῶν «*ἐξιόντων*», μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποχωρισθῶσιν αὐτῶν οὐδὲ νὰ διαγάσῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου μεταξὺ ἐχθίστων, κατανοεῖται καλύτερον, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἐπιλογὴ τῶν «*ἐξιόντων*» ἐγίνετο ἐφ' ἧς βάσεως προσφέρεται διὰ τῆς ἡμετέρας ἐρμηνείας εἰς τὴν «*ἀνθρώπων ἀπαρχή*».

Τοιαύτη νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ δοθῆ ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς ὅρους *δεκάτη*, *δεκατεύω* ἐν χωρίοις ὡς τὰ ἐν σ. 652 μνημονευθέντα. Οὕτω δὲ οἱ ἐντεῦθεν ἐνδοιασμοὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐρμηνεῖαν τῆς ἐκφράσεως *ἀνθρώπων ἀπαρχή* δὲν στηρίζονται πλέον, ὡς φαίνεται, στερεῶς εἰς τὰ πράγματα. Ἄλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἀπομένουσιν ἰσχυροὶ πῶς οἱ ἐπὶ μέρους, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνδοιασμοὶ οὗτοι, δὲν βλέπομεν, πῶς εἶναι δυνατόν μετὰ τινος πληρότητος νὰ νοηθῶσι καὶ ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δὲ ἀναλυθὲν χωρίον τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς (Ρωμ. Ἄρχ. Α', 16), γενομένου δεκτοῦ ὅτι ἡ καθιέρωσις ἐνταῦθα ἀφορᾷ εἰς τὸ δέκατον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς ἄρτι ἐκ παίδων ἐξεληθόντας κατοίκους.

Ἐν κεφαλαίῳ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, κατὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω, ὅτι, καὶ ἂν δεχθῶμεν ὑφιστάμενα δευτερεύοντά τινα σημεῖα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν

¹ Ἡ λέξις εἶναι χαρακτηριστικὴ, μάλιστα δ' ἐν σχέσει πρὸς τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ *δεκατεύω* καὶ *ἀνάστατον ποιῶ*.

σκοτεινά πως και δεκτικά αντιρρήσεων, ή καθόλου έρμηνεία τόσον τῶν λέξεων, ὅσον και τῶν πραγμάτων, ἄγει, εὐλόγως, ἡμᾶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκφράσει ἀνθρώπων ἀπαρχή¹ κεῖται ἡ σημασία τῆς προσφορᾶς εἰς θεὸν τῶν πρώτων ὠρίμων, ἄρτι ἐνηλικιωθέντων δηλονότι ἀνθρώπων.

Θ. Σ. ΤΖΑΝΝΕΤΑΤΟΣ

¹ Εἶναι, ὡς εἰκός, δυνατόν νά ἔχη ἀναλόγως και τὸ τρίτον, ἐν ᾧ ἡ ἡμετέρα ἐκφρασις, χωρίον: Π λ ο υ τ. Ἡθ. 402Α: ἐγὼ δὲ και Μυρωναίους ἐπαινώ και Ἀπολλωνιάτας θέρη χρυσᾶ δεῦρο πέμψαντας, εἶτι δὲ μᾶλλον Ἐρετριεῖς και Μάγνητας ἀνθρώπων ἀπαρχαῖς δωρησαμένους τὸν θεόν (sc. Ἀπόλλωνα) ὡς καρπῶν δοτήρα και παιρῶν και γενέσιον και φιλόνηρον. Σημειωτέον, ἐν τούτοις, ὅτι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ R. Flacelière, Plutarque sur les Oracles de la Pythie, texte et traduction avec une introduction et des notes, Παρίσιος 1937, ἀναγινώσκειται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σ. 73): «les statues envoyées par Erétrie et par les Magnètes, qui représentaient 'les prémices de leur population'». Ὁ Parkε χαρακτηρίζει τὴν ἐρμηνείαν ὡς «curious» (Consecration to Apollo, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 87, σημ. 8) προσθέτει ὁμως, ὅτι «G. Daux kindly reminded me of this allusion in Plutarch». Ἐπί τούτοις πβ. κ. Δημ. 164,21 (Φιλ. ἐπιστ.): τῶν αἰχμαλώτων Μήδων ἀπαρχὴν ἀνδριάντα χρυσοῦν ἀνέστησεν εἰς Δελφοῦς.